

SOMKUTAS RÓBERT*

A NÉMET ALÁRENDELTSÉGBE

LÉPTETETT MAGYAR KIRÁLYI

I. GYORSHADTEST TEVÉKENYSÉGE

X. RÉSZ

34. ÁBRA. A magyar hadsereg tüzelőállása a Déli-Bug mellett, valószínű Gajvoron közelében
(Forrás: Fortepan / Horváth József / 265329)

MAGYAR DANDÁROK A BUG FOLYÓNÁL – PECSARÁTÓL A TROSZTANYECIG (1941. 07. 26–29.)

A magyar királyi I. gyors-hadtest két (páncélozott) felderítő-zászlóalja 1941. július 9-től a német Dél Hadseregcsoport alárendeltségében vett részt a Szovjetunió elleni hadműveletben. A gépkocsizó, lovas- és kerékpáros dandárok folyamatos előrenyomulása után a sorozat jelenlegi részében a szerző felidéri többek között, hogy július 27-én vetették be először a támogató vegyes bombázószázadot. Két nappal később, az 1. és 2. gépkocsizó dandárnak együttesen sikerült végleg visszavetniük az ellenséget a Bug nyugati partjáról.

A gyors-hadtest csak július 26-án 2 órakor kapta meg az engedélyt a harcokban kifáradt 2. gépkocsizó dandárnak az 1.-sel történő leváltására. Az előrevonási útvonal igénybevételeire vonatkozó német adminisztratív korlátozások miatt csak a német csapatokkal egyeztetve, meghatározott időre állt rendelkezésre az útvonal. Külön nehézséget jelentettek a meg-

rombolt hidak és a hosszan elhúzódó német menetoszlopok a magyar csapatok előtt.

A 2. gépkocsizó dandár – a szovjet csapatokat üldöző csoportosítás élén – a felderítőerőket követő Révhegyi csoportot elővédként alkalmazva, hajnali 4 órakor megindult Letkovkáról, amelyet a négy lépcsőbe csoportosított főcsapat egyórás időintervallumokkal követett. Az egy üteggel megerősített 5/3. gépkocsizó század is elindult a 101. könnyű hadosztályt követve, annak biztosítása érdekében. Az üteg tüzelőállást foglalva a Gubnik községben frissen felállított szovjet hadihidat telitalálattal megsemmisítette, ezzel elvágva a szovjetek utánpótlási útvonalát. A dandár csapatai, miután birtokba vették Gorgyijevkát és Trostjancsikot (Trostjanntschik), újra oszlopokba soroltak, hogy folytassák a menetüket. Még több alkalommal kellett szétbontakozniuk a szovjet utóvédek ellen. Végül, amikor átkarolással a Gorgyijevkát védő zászlóaljat

szétverték, a szemből támadó erők is megtörték a szovjet védelmet. Az üldözést azonban nem tudták megkezdeni, mert a Trostjanec délkeleti kijáratánál lévő hidakat a szovjetek felrobbantották. Az utászok megfeszített munkával sötétedésig mindkét hidat helyreállították, de a parancs szerint a dandárnak Gorgyijevka, Trostjanec, Alexandrovka területén kellett éjszakáznia.

A dandár aznapi vesztesége 2 tisz, 25 fő legénységi halott és 152 sebesült. A harcok során 170 hadifoglyot ejtettek, valamint 2 páncéltörő ágyút, 3 aknavetőt, 2 gránátvetőt, 3 fogatolt löszerkocsit és 4 málhásállatot zsákmányoltak. [61; 141. o.]

A gyors-hadtest a délutánonként tartott megbeszélések anyagait és a legfontosabb parancsokat az eligazításra beküldött futártisztekkel küldte ki a seregtesteknek. A sokszor 100–120 kilométerre lévő hadtestparancsnokságtól a rossz útviszonyok miatt a futártisztek csak másnap reg-

* Ny. alezredes. ORCID: 0000-0002-3746-9588

gelre érkeztek vissza, és a parancsok, amelyeket hoztak, rendszerint már elkéstek. [68; 51. o.]

Így történt ez július 26-án is. Az 1. gépkocsizó dandár már menetkészben várt, a hadtestparancsnokság 4 órára szóló indulási intézkedését csak 6 óra 5 perckor kapta meg a beérkező futártisztól. Az intézkedés a Brazlapon, Tulcsinon, Annapoljon át való menetelést rendelte el annak érdekében, hogy Demkovka, Letkovka, Kirnasovka területére kiérkezzenek, és az egység felzárkózzon a 2. gépkocsizó dandárhoz. A cél az volt, hogy július 28-án a dandár csapataival együtt Gejvoronra tudjon előretörni. [68; 51. o.]

A dandár katonái, akik az előző napokban tétlenségre voltak kárhoztatva, kihasználva ezt az időt – és azt, hogy 3 napig nem esett az eső –, a környék valamennyi lovát és ökrét összegyűjtötték, hogy a harcjárműveik kivontatásával megkezdhesék az előrevonást. [63; 30. o.]

Július 26-án 6.15-kor újra szakadó esőben a dandár megkezdte menetét az élre besorolt 1. felderítő-zászlóaljjal és a szűkebb törzsszel. A dandár eleje 8 órakor ért a Tulcsin északi kijáratánál épülő hídhoz, ahol az utászszázad parancsnoka jelentette, hogy a lezúdult eső miatt a földes úton lemaradt a hídkészletek egy része, emiatt a hidat csak 10 órára tudják befejezni. A dandár oszlopai elindultak, de Kirnasovkánál (Kirnasowka) az erdőben a „Sztálin betonút” elfogyott, és a Botond terepjáró gépkocsikon kívül minden gépjármű tengelyig süllyedt. A menetoszlop fatörzsekből és ágakból készített rögtönzött dorongút segítségével igyekezett kikecmerni a „vendégmarasztaló sárból”.

A dandár első lépcsője csak sötétedésre érte el Demkovkát, a második lépcső több mint 20 kilométerre lemaradva Kapusztjanon (Kapustyan), míg végül a harmadik Kirnasovkán töltötte az éjszakát. [61; 141. o.]

Július 27-re virradó éjjel továbbra is erősen esett, és a járművek elmerültek a sárban. Az előrevonás útvonalán – a nehezen járható terepen és a számos felrobbantott híd miatt – csak gyalogos felderítőjárőrök alkalmazásával tudták folytatni a felderítést.

35. ÁBRA. Futártiszt rövid pihenője a következő parancs előtt
(Forrás: Fortepán / 4686)

A 2. dandár parancsnoka módosította a korábbi parancsát, és 7.30-kor utasította Ankey²⁴ ezredest, hogy a 6. és az 5. gépkocsizó zászlóaljjal, valamint a 13. kerékpáros zászlóaljjal –megerősítve két tüzéruddal – törjön előre Bersadra (*Bershad*); a dandár zöme majd az utak járhatóságának függvényében követi őket. [62; 74. o.] Az Ankey-csoport 10 óra után kezdte meg az előrenyomulást Gorgijevkán keresztül Bersad felé. A rossz időben azonban – a szárnyfelderítés nem kelendő mértékű megszervezése miatt –, miközben a harccsoport nyomult előre, a szovjet 96. hegyilövész-hadosztály egy megerősített ezreddel oldalba támadta azt Trosztanyec, Gorgijevka, Letkovka körzetében. [62; 74. o.]

A 2. gépkocsizó dandár előretörése érdekében mindent megtett, de folyamatosan dobták át a szovjet csapatokat az újonnan megépített hidakon keresztül a Bug nyugati partjára. Ennek következtében azok már támadó tevékenységre is képessé váltak. [63; 29. o.]

A dandár felderítőerői megállapították, hogy közel egy hadosztálynyi erővel állnak szemben, és még azokkal az erőkkel is számolniuk kell, amelyek a 17. hadsereg jobb szárnya ellen mértek csapást. A várható ellenséges tevékenység elhárítása érdekében a dandár időben átment védelembe, és jól megszervezett tűzrendszerével szovjet támadások sorozatát hárította el. Július 27-én 3-4 órás eltérésekkel

három irányból, három megerősített ezred támadta a magyar állásokat, de azok szilárdan tartották védelmüket. Az Ankey-csoport északára az elért vonalak megtartását kapta feladatul.

A 4. gépkocsizó zászlóalj Trosztanyec elhagyása után 15 óra körül szovjet csapatba ütközött. Az estig tartó hullámozó harcban végül – 13 halott, 34 sebesült és 4 fő eltűnt katona veszteséggel – visszaverték őket. A dandártartalék 4. zászlóalját Gorgijevka nyugati részén vonták össze. Trosztanyec biztosítását a 2. felderítő-zászlóalj és az előző nap harcaiban megfogyatkozott 14. kerékpáros zászlóalj vette át. [61; 143. o.]

Az addigi harcok legnagyobb veszteségét szenvedte el a 2. gépkocsizó dandár. Július 22–29. között 104 fő (9 tiszt, 95 legénység) halottat, 301 fő (13 tiszt, 299 legénység) sebesültet, 10 fő eltűntet veszített, és megrongálódott 32 darab harckocsija.

A harcok során a 2. gépkocsizó dandár kb. 200 foglyot ejtett, továbbá 300 lovat, 100 puskát, 7 golyószórót és 1 harckocsit zsákmányolt. [63; 30. o.]

A szovjet csapatok ez idő alatti vesztesége 515 fő halott, 661 fő sebesült, valamint 23 gépjármű, 2 harckocsi, 367 ló, illetve nagy mennyiségű kézfegyver és lőszer volt. [63; 31. o.]

A helyzet azért is vált ennyire súlyossá, mert a jobb szárny a szomszéd román erők lemaradása miatt csak gyengén volt biztosítva, ezért egy délről való átkarolás veszélye is fenyegethette a csapatokat. Az 1. gépkocsi-

²⁴ Ankey-Anesini Győző ezredes (Marosújvár, 1893. november 23. – Argentína, 1955).

36. ÁBRA. Nincs akadály!
A dorongúton
tovább előre!
(Forrás: Magyar Futár
1941. 08. 20.)

zó dandár beérkezésével ekkor még számolhattak. [69; 90. o.]

Az 1. gépkocsizó dandár július 27-én estére végre beérkezve, még aznap éjszaka jobbról átkarolta a szovjet csapatokat. A július 28-án reggel az 1. gépkocsizó dandár által végrehajtott heves támadások csak részleges eredményeket hoztak – a teljesen kimerült és készleteiből kifogyott 2. gépkocsizó dandár még nem tudott hozzájuk csatlakozni. A szovjet erők ellenállását csak délután törték meg, amikor a 2. dandár is bekapcsolódott a harcokba. Végül július 29-ére sikerült végleg visszavetni az ellenséget a Bug nyugati partjáról és megtisztítani azt a visszamaradóktól. [63; 30. o.]

Július 27-én vetették be először – a Miklós tábornok által már sokszor igényelt – támogató vegyes bombázószázadot. Az állományában lévő 3 db Caproni Ca. 135 és 9 db Junkers Ju 86K-2 bombázó-repülőgéppel eredetileg a 3./II. és a 4./I. bombázóosztály rendelkezett, és Szutyiszki repülőterére települt. Kezdetben felvetődött a felhasznált bombakészletek utánpótlása a század számára, de szerencséjükre a németek korlátlan mennyiségű „Stuka-bombákat” tudtak biztosítani a Junkers Ju 86-os bombázókhoz, az elfoglalt szovjet repülőterek közelében pedig nagy mennyiségű nagyméretű szovjet bombát találtak, amelyeket a Ca. 135 bombázók fel tud-

tak használni.²⁵ A század Caproni Ca. 135 raja sikeresen támadta a Budi és Bersad körzetét védő erőket, majd azt követően az attól keletre visszavonuló ellenséges gépesített oszlopokat. [65; 30–31. o.]

Július 28-án, kétnapos rossz idő után, a gyorshadtest I. közelfelderítő és az I/3. vadászpilóta-század légi része áttelepült a Tulcsinból a tőle mintegy 10 kilométerre fekvő Annopol repülőterére. [68; 74. o.]

Az 1. gépkocsizó dandár július 29-én Bersadon át való előrenyomulását és a Bugon való átkelését követően a folyó bal partján hídfő létrehozását kapta feladatául. A felderítést Lucsnjevata (*Ljuschnewata*), Golovanyevszk (*Golowanewsk*), Ternovka (*Ternowka*) irányban határozták meg. A feladat végrehajtására a dandárt megerősítették a 2. lovas légvédelmi gépágyús üteggel, a VIII. gépvontatású közepes tarackos és az 1. légvédelmi tüzérsztyállyal, a német 37/2. légvédelmi gépágyús üteggel, a II. gépvontatású közepes tarackos üteggel, mely augusztus 12-ig a dandár alárendeltségében is maradt. Ezekon kívül egy páncélgépkocsi század, egy utászszázad és három hadihíd-oszlop is alárendeltségébe került. [65; 145. o.]

A dandárparancsnok a feladatát a Balanovka, Jalanez, Bersad, Ovszijejka (*Owssijewka*) menetvonalon való előretöréssel tervezte végrehajta-

ni, amely a Bug folyón való átkelést és Gejvoron elfoglalását is magába foglalta. A menetoszlopban a felderítőket a megerősített 2. gépkocsizó zászlóalj, majd a zöm követte.

A harcok során a Bug nyugati partját végül július 29-ére sikerült megtisztítani a szovjet csapatoktól. [67; 30. o.] Az 1. gépkocsizó dandár másnap, 30-án estére bevonult Gejvoronba. A harcok során 3300 foglyot ejtett, valamint 17 különböző űrméretű löveget, sok gyalogsági fegyvert és 50 katonai járművet zsákmányolt. [68; 75. o.]

A 10. kerékpáros zászlóalj Bersad északnyugati szélén kemény utcai harcot folytatott. Amikor a város déli szegélyén megjelent a 2. gépkocsizó zászlóalj elővédje, a szovjet csapatok visszavonultak. A visszavonuló erők itt is felrobbantották a hidakat, melyek helyreállítása azonnal megkezdődött. A két zászlóalj éjszaka is folytatta az előrenyomulást, és megtisztította a Bug nyugati partját, de az átkelőhelyek lerombolása miatt a túlpartra már át tudtak jutni.

A 2. gépkocsizó zászlóalj előőrese a Jalanez helységhez közeli erdőből tüzet kapott, amelyet a Bersad és Pjatkovka (*Pjatkowka*) közötti erős szovjet védőállás felderítése után jelentettek; ezután a zászlóalj szétbontakozva megtámadta az állásokat. A dandár parancsnoka intézkedett a 3. gépkocsizó zászlóalj felé a Balanovka – Pjatkovka közötti úton való gyors előrevonás utáni jobb szárnyról történő átkarolásra, amelyet két könnyű és két közepes üteg támogatott. A manőver felfedése után a szovjet erők megkezdték a visszavonulásukat. A 2. gépkocsizó zászlóalj alegységei a védőállásokba betörve 300 foglyot ejtettek. Pollisnánánál (*Pollischnana*) egy újabb védelmi állást felszámolva folytatták az ellenség üldözését, és hajnalra kiérkeztek Gejvoron előterébe. Az 1. gépkocsizó dandár zöme, követve az elővédet, 22 óráig áthaladt Bersadon.

A 2. gépkocsizó dandár Bersad észak területén készenlétbe helyezte a neki átalárendelt 11. kerékpáros zászlóaljat, a 3. gépvontatású tüzérsztyált és

²⁵ Az említett Stuka bombakészlet a 250 kg-os SC 25D, 25 kg-os SC 25, illetve 50 kg-os SD 50 típusokból állt. Mivel a német repülőezredekben Ju 87B egységek mindenhol voltak, ezek a bombatípusok egy az egyben alkalmasak voltak a magyar Ju 86 K-2 bombázógépekhez. A zsákmányolt szovjet 100 kg-os FAB csapódógyújtós rombolóbombák felfüggesztő konzolja változtatás nélkül alkalmas volt az olasz Ca. 135 bombázógépek bombatáraihoz. A német géptípusokhoz a szovjet bombák nem voltak alkalmazhatóak, így azokból elég nagy készlet állt rendelkezésre – a szerk.

az 1. gépkocsizó dandár 1. utászszázadát, hogy ott csatlakozzanak az 1. gépkocsizó dandárhoz. A Bug szakasz biztosítására pedig kirendelte Bereski és Sumovka (*Ssumovka*) közé az egy üteggel megerősített 4. gépkocsizó, illetve a 12. kerékpáros zászlóaljat. Az 1. dandár átvonulását követően a 2. gépkocsizó dandár Voitovka (*Woitowka*) területén gyülekezett. [65; 146. o.]

A 2. gépkocsizó dandár, mely közel egy hónapig állandóan az első lépcsőben harcolt, pár nap pihenőt kapott Bersad körzetében, hogy a Gorgyjevkánál elszenvedett veszteségeket (86 halott, 10 eltűnt, 215 sebesült és 32 harckocsi) kiheverje, rendezze az állományát és a feltöltéseket végrehajtsa. [64; 79. o.]

Az 1. lovasdandár folytatta a felzárkózását. A hajnalban megindult 3. huszárezred a hatalmas gödrökkel felaszabdalt 45 kilométeres úton a kora délutáni órákban érkezett be Smerinovkára. A 4. huszárezred 9 órakor indult meg Tulcsinon át Demkovkára. Az elpusztult lovak hiányában megalkított gyalogszázad egyelőre a helységben maradt. Az 1. lovasdandár továbbra is a gyorshadtest tartalékában állt, egyrészt, mert más harcoló csapat nem állt a parancsnok rendelkezésére, másrészt pedig a nehezen járható terenre még alkalmazhatónak találták. Miklós altábornagy véleménye szerint a lovasság, mint fegyvernem meghalt, a szovjetek elleni hadviselésre nem alkalmas, mert minden komolyabb összecsapás után 8-10 nap pihenés szükséges a lóállomány újbóli harcképességének eléréséhez. Azt is jelezték, hogy a kerékpáros zászlóaljak felváltása is szükséges, de csak teljesen ütőképessé zászlóaljakkal. [65; 147. o.]

Július 29-én a vegyes bombázószázad vadászvédelem nélkül hajtotta végre támadását. A szovjet vadászgépek zavartalanul tudták támadni őket, és egy Ju-86 bombázót le is lőttek. Az I. közelfelderítő század, valamint az 1/3. vadászszázad Annopolban, a III. közelfelderítő század pedig Proszkurovban települt július 31-ig.

Július 30-án az 1. gépkocsizó dandár elővédje a Bugon átkelve az éjszaka is folytatta az üldözést Gejvoron irányába. Ennek során több szovjet utóvéd-alegységet megsemmisítettek, és Ovsijevkán (*Owssijevka*) egy ott éjsza-

kázó zászlóaljon is rajtaütöttek. Reggelig 700-nál több foglyot ejtettek, és 8 löveget zsákmányoltak, majd folytatták a Lugovaja településtől keletre elhelyezkedő szovjet utóvédek felszámolását. A Suljotov (*Ssolyutow*) térségébe kikerkező felderítőosztag megállapította, hogy Gejvoron még szovjet kézben van, és a hidat is felrobbantották. A további harcok során birtokba vették Gejvoron Bug folyótól délre eső területét, és bevezették a folyam-biztosítást. A dandár zöme az Ovsijevka – Bersad közti területen álló erdőbe beérkezve felzárkózott. [65; 147. o.]

A második lépcsőben lévő 1. felderítő-zászlóalj a Gejvorontól délre 12 km-re található Bondurovoig (*Bondurowo*) nyomult előre, ahol egy századerejű biztosító erőt szétvert, majd folytatta a felderítési feladatát Savran (*Ssawran*) felé, ahol egy tüzérséggel megerősített védőállást derített fel. Itt védelembe rendelték a zászlóaljat a dandár déli szárnyának biztosítására, és a műszakiak megkezdték a hídverést Gejvoronnál.

A 2. gépkocsizó dandár az elfoglalt körletében hajtotta végre a feltöltési és állományrendezési feladatait. Csak az 5. gépkocsizó zászlóalj menetelt rendfenntartás céljából Bersadra.

Az 1. lovasdandár az előző napon elért körletében maradt, és a ló nélkül maradt gyalogos huszárállományát is ide szállították gépkocsikkal. [65; 148. o.]

Az 1/3. vadászszázad mind a tíz géppével, hat Junkers Ju 86 bombázógéppel együttműködésben csapást mért a Juszefovkatól (*Juszefovka*) keletre elterülő erdőben felderített szovjet erőkre.

HIVATKOZÁSOK

- [61] Várhalmi Iván. A m. kir. Honvédség erőfeszítése a gépesítés területén 1920-tól – 1941. 06-ig. A Kárpát-csoport, majd az I. gyorshadtest hadműveletei a Szovjetunióban 1941-ben Magánkiadás, 2012;
- [62] Andaházi Szeghy Viktor. A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban (1941. június – december), Belvedere, Szeged, 2016;
- [63] Dr. Lengyel Ferenc. Az I. M. Kir. Gyorshadtest hadműveletei a Szovjetunió elleni háborúban (1941. július 9. – november 15.), Hadtörténelmi jegyzet, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Hadtörténelmi Tanszék, 1994;
- [64] Zsedényi Zoltán. A gyorshadtest hadműveletei Oroszországban, 1941 /Előadás az Országos Tisztai kaszinóban/ Budapest, 1942. III. 20, Kézirat, HIM HL 6577;
- [65] Orosz Béla. A magyar Légierők teljesítményei a Kárpátoktól a Dnyeperig. Tapasztalatok a repülőerők vezetése és alkalmazása terén. Budapest: A Vitézi Rend Zrínyi csoport kiadása, 1942;
- [66] Dienes Gyula. Kárpátoktól a Donyeczig. Egy géppágyús üteg előretörése a szovjetelleni hátszárnyban (1941), Vitézi Rend Zrínyi csoportja munkatársainak irodalmi és művészeti szövetkezete, Budapest, 1942;
- [67] Lovik Károly, Jagits József, Dr. Kapy Rezső, Hunt Béla, Dr. Gábor Áron, Koroda Miklós. 6 haditudósító a vörös fronton Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest;
- [68] Zentay István. „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!” (Hadinapló), Budapest: a Vitézi Rend Zrínyi Csoport kiadása, 1942;
- [69] Dr. Csima Lajos. Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945), 1961, A Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár kiadása.

Sorozatunkat ezen a ponton lezárjuk. 1941-ben, a nyári hadmozdulatok után, a gyorshadtest kivonásáról, a teljes magyar haderő hazahozataláról Horthy Miklós kormányzó szeptemberben, a Hitlernél tett látogatása nyomán döntött. A kivont alakulatok számára 1941. december 14-én a budapesti Hősök terén díszszemlélt tartottak, amelyen a csapatokat a kormányzó és a Honvéd Vezérkar főnöke, Szombathelyi Ferenc vezérezredes köszöntötte. December 15-ét követően az I. gyorshadtest alakulatai a honvédelmi miniszter rendelete szerint leszereltek, illetve áttértek békeállományra.

37. ÁBRA. A Ca. 135 bombázók előkészítése bevetésre [67]